

ШКОЛЬНАЯ ПРОГРАММА

Т. А. Калінічэнка

Літаратурнае чытанне

ЧЫТАЕМ РАЗАМ

З БУСЛІКАМ

4 клас

*Дапаможнік для вучняў устаноў адукацыі, якія рэалізуюць
адукацыйныя праграмы агульнай сярэдняй адукацыі,
з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання*

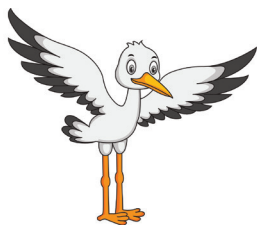
5-е выданне, перагледжанае

Мінск

«Сэр-Біт»
2025

Прывітанне, дружа!

Запрашаю цябе ў цудоўную краіну мастацкага слова. У гэтым годзе разам з табой мы папоўнім слоўнікавы запас новымі словамі, будзем вучыцца выразна чытаць творы беларускіх пісьменнікаў, навучымся выказваць сваю думку, а таксама паспрабуем складаць тэксты. А для таго, каб працэс навучання быў для цябе цікавым і не вельмі цяжкім, у гэтым сшытку ты знойдзеш шмат пазнавальнага і займальнага матэрыялу.

У добры шлях!

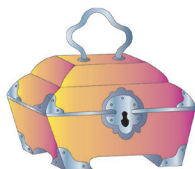
Умоўныя абазначэнні

Моўная размінка

Хвілінка моўных
адкрыццяў

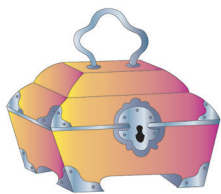

Слоўніковая
скарбонка

Твор для
пазакласнага
чытання

РАЗДЗЕЛ І. Чалавек і прырода

шыпшына – шиповник
рахманы – кроткий
лускавінка – чешуйка
узрушанасць – потрясание
недарэчнасць – нелепость
вылузнуцца – вылуциться

Прачытай верш-скорагаворку спачатку шэптам, а потым гучна. Які гук чуецца найчасцей? Вучыся вымаўляць скорагаворку хутка.

Шыншыла

Пад шыпшынаю шыншыла
Шалік шоўкавы знайшла,
Упрыгожыла ім шыю
І да мышачкі пайшла.

А. Грушэцкі.

Карыстаючыся каляровай падказкай, адгадай загадкі пра з'явы прыроды. Запішы адгадкі.

Ні рук, ні ног не мае,
А яблыкі страе.

ЕГ ЦЕР
МА ОМ

Хоць зубоў не мае,
А балюча кусае.

З неба ўпаў,
Усю зямлю, як
абрусам, заслаў.

ВЕ Г РЭ
ГР СН

Як гукнецца,
Так і адзавецца.

Стукае, грукае,
А нідзе яго не відаць.

ХА РАД
РОЗ

З неба крупы
падаюць.

Складзі і запішы сваю загадку пра вясёлку і пра сонейка.

Прачытай верш.

Летні дождж

Міхась Пазнякоў

Хто пяшчотны і рахманы
Разбудзіў мяне так рана?
Па аконцы мяккай лапкай
Ціха-ціхенька падрапкаў.

Прашаптаў:
– Прачніся, Галька,
Бо цябе чакае лялька.
Ноч сядзіць на лаўцы,
Вельмі сумна ляльцы.
Больш яе не забывай,
Ляльку ў хату забірай.
Да акна я:
– Хто там? Хто ж? –
Гэта цёплы летні дождж.

Выканай заданне.

- ♦ *Якія словы выкарыстаў аўтар, каб ажывіць дождж?
Падкрэслі іх.*

Прачытай верш.

Адзіная, як маці!

Лёля Багдановіч

Не трэба мовы роднае цурацца –
На покуце ёй месца, ля святых.
Я беларусам маю гонар звацца.
І памятаю продкаў я сваіх.

На мове роднай пела песні маці
І казкі баіла бабуля мне.
Дзяцінства ў вясковай нашай хаце
Дагэтуль прылятае да мяне.

Няхай сабе абутая ў лапці,
Ды зіхаціць, як зорачка, уначы.
Пяшчотная. Адзіная. Як маці!
І мы яе павінны зберагчы.

Выканай заданні.

- ◆ *Да чаго заклікае аўтар чытача ў сваім вершы?*
- ◆ *З кім параўноўвае родную мову?*
- ◆ *Як ты разумееш выраз «мова, абутая ў лапці»?*
- ◆ *Навучыся выразна чытаць верш.*

ПРАВЕР СВАЕ ВЕДЫ

1. Злучы назву твора з яго аўтарам.

«Слуцкія паясы»

Янка Купала

«Песня і казка»

Мікола Чарняўскі

«Шпачыны канфуз»

Анатоль Грачанікаў

«Народ і песні»

Эдуард Валасевіч

2. Які з твораў з'яўляецца апавяданнем (А), які – байкай (Б), які – вершам (В), які – легендай (Л), які – казкай (К)? Пастаў адпаведную літару.

«Адкуль песня беларуская»

«Музыка-чарадзей»

«Народ і песні»

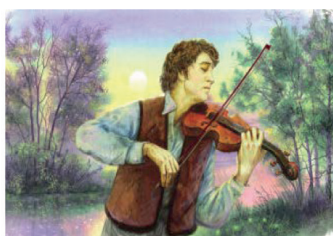

«Слуцкія паясы»

«Шпачыны канфуз»

3. Па малюнках пазнай творы, да якіх яны адносяцца. Падпішы.

І даўно ўжо
 На шумнай палянцы
 Мяч ганяюць
 Вясёлыя Зайцы.
 Пазяхае над кніжкаю Воўк,
 Уздыхае над кніжкаю Воўк:
 – Ой, і цяжкія сёння
 Урокі!
 Мо пайсці папрасіць мне
 Сароку,
 Каб задачу рашыць
 Памагла?
 А то, можа, пайсці
 Да Лісіцы?
 Ці мо з Зайцамі мне
 Выканай заданні.

Памірыцца?
 Ды гняздо
 У Сарокі –
 Высока,
 А лісіная хатка –
 Далёка.
 А мірыцца з касымі –
 О гора! –
 Замінаюць
 І голад,
 І гонар!
 І сядзіць Воўк адзін
 На пяньку.
 Не даецца навука
 Ваўку!

- ◆ *З-за чаго сумаваў воўк?*
- ◆ *Як ты лічыш, ці многа ў ваўка сяброў?*
- ◆ *Якую параду можна даць галоўнаму герою верша?*
- ◆ *Азірніся вакол! Мо заўважыш каго-небудзь, падобнага да ваўка? Што ты яму парайш?*

Адшукай 6 рыс характару, якія дапамогуць чалавеку знайсці многа сяброў.

С	Д	К	Б	Ю	Й	С	Ш	Ч	Ы	Р
П	А	В	А	Г	А	Й	Ч	Д	Ф	А
Д	Б	Л	В	Ы	У	Б	У	К	Ю	С
Б	Р	С	Е	К	С	Й	Л	С	Т	Ц
Ю	Ы	Д	Т	Ф	П	Б	А	Ы	Л	Ь
В	Н	Ю	Л	І	В	А	С	Ц	Ь	К
Б	Я	Й	В	С	Р	Ф	Ц	К	Й	С
Й	Е	С	Ч	К	У	Ю	Ь	Т	Б	З
С	У	М	Л	Е	Н	Н	А	С	Ц	Ь

3. Успомні змест апавядання Я. Брыля «Зялёная школа». Пранумаруй парадак падзей у творы.

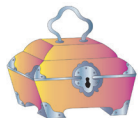
- ☐ Ася ўзяла Анатоля за руку, і яны не пайшлі, а пабеглі.
- ☐ Цёця Тоня сустрэла гасцей каля ўвахода ў павець.
- ☐ Мама вярнулася з паляны з поўным вядром малака.
- ☐ Яму хочацца крыкнуць «ура!» і выпусціць угару чаргу са свайго аўтамата, але ён маўчыць.
- ☐ І тут Анатоць заўважыў дзяўчынку.
- ☐ Настаўніца падвяла малых да свабоднай парты і пасадзіла побач.

4. Якія рысы характару павінны былі мець людзі, каб атрымаць перамогу ў Вялікай Айчыннай вайне? Прачытай словы, рухаючыся па стрэлках. Запішы.

5. Паразважай. Чаму мы павінны ведаць гістарычныя факты пра падзеі Вялікай Айчыннай вайны і памятаць яе герояў?

РАЗДЗЕЛ X. Чалавек, космас і Сусвет

Сусвет – Вселенная
небасхіл – небосклон

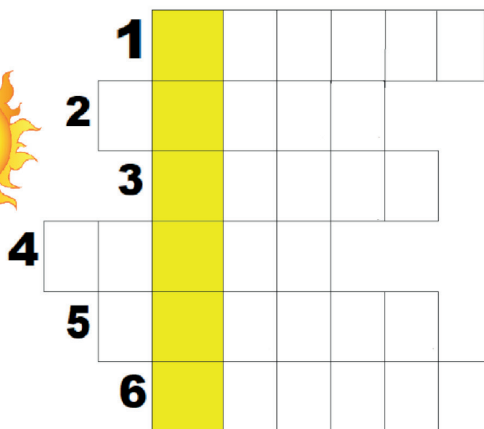

Прачытай скоразаворку, правільна вымаўляючы гукі [ч], [р], [ў].

Пчала аднойчы пчаляра
Чапляць знячэўку пачала,
Лухту пчала ўвесь час чаўпла.
Пчаляр бурчаў: «Вось чапяла!»
А. Емяльянаў-Шыловіч.

Разгадай малюнкавы кросворд. Якое слова атрымалася?

Прачытай.

Зямля родная

Анатоль Караленка

У неабсяжным космасе свеціцца мноства зорак.

Ззяючы серабрыстым бляскам, узышла на небасхіле Венера. За ёю – ружовая планета Марс. Яны, як заўсёды, трымаюцца паблізу адна ад адной. За імі ўзышлі Сатурн, Юпітэр, Меркурый...

Закружыліся яны разам у карагодзе, напяваючы песеньку:

Мы планеты самыя прыгожыя,
Мы планеты самыя шчаслівыя.
Кожнае імгненне ў зорны час
Дзіўнае святло ідзе да нас.

Але тут выглянула з-за гарызонту Сонца.

– Ну і хвалькі, – усміхнулася яно, – гэта ж маё святло. Без мяне вы сталі б чорнымі планетамі і вас ніхто не ўбачыў бы. А ў Сусвеце, між іншым, ёсць яшчэ такія Сонцы, як і я. І нават большыя за мяне.

У гэты час на небе з’явілася яшчэ адна планета. Прыгожая, на зайдрасць усім! Яркая-блакітная, у лёгкай пуховай коўдры з воблакаў.

– Гэта мая любімая планета, – сказала Сонца, – Зямля.

Абкружылі Зямлю з усіх бакоў Венера, Марс, Сатурн, Меркурый, Юпітэр. Глядзяць на яе, здзіўляюцца:

– Чаму Зямля самая любімая ў Сонца? Яна лепшая за ўсіх нас?

– А таму, – адказала Сонца, – што планета Зямля самая жывая.

Ці будзе на якой з вас падобнае жыццё, ніхто не ведае.

– Што гэта за сінія плямы на Зямлі? – пацікавілася Венера.

– Гэта моры і акіяны.

– Так, Зямля і сапраўды прыгожая, – згадзіўся Марс.

Змест

Прывітанне, дружа!	3
Раздзел I. Чалавек і прырода	4
<i>Правер свае веды</i>	<i>9</i>
Раздзел II. Чалавек і яго род	11
<i>Правер свае веды</i>	<i>16</i>
Раздзел III. Чалавек і Радзіма	18
<i>Правер свае веды</i>	<i>25</i>
Раздзел IV. Чалавек, слова і кніга	27
<i>Правер свае веды</i>	<i>33</i>
Раздзел V. Чалавек і мастацтва	35
<i>Правер свае веды</i>	<i>39</i>
Раздзел VI. Быць на зямлі чалавекам	41
<i>Правер свае веды</i>	<i>46</i>
Раздзел VII. Чалавек і грамадства	48
<i>Правер свае веды</i>	<i>53</i>
Раздзел VIII. Чалавек і экалогія	55
<i>Правер свае веды</i>	<i>60</i>
Раздзел IX. Лёс чалавека на вайне	62
<i>Правер свае веды</i>	<i>66</i>
Раздзел X. Чалавек, космас і Сусвет	68
<i>Правер свае веды</i>	<i>71</i>
Выкарыстаная літаратура	73